

Пан та собака (скорочено)

Петро Гулак-Артемівський

Пан та собака

Казка

На землю злізла ніч... Ніде ані шиширхне,
Хіба-то декуди скрізь сон що-небудь пирхне,
Хоч в око стрель тобі, так темно надворі.

Уклався місяць спать, нема ані зорі,
І ледве, крадькома, яка маненька зірка
З-за хмари вигляне, неначе миш з засіка.

І небо, і земля — усе одпочива,
Все ніч під чорною запаскою хова.

Один Рябко, один, як палець, не дрімає,
Худобу панську, мов брат рідний, доглядає,
Бо дарма їсти хліб Рябко наш не любив:

Їв за п'ятьох, але те їв, що заробив.

Рябко не спить до самого світу, заглядає по всіх кутках. Уже й панотець повертається п'яний з хрестин... Дивиться Рябко, щоб часом москалі не забралися до комори. Аж коли почало світати, собака простягнувся та заснув.

Заснув він смачно так, як сплять всі добрі люде,
Що щиро стережуть добро своїх панів...

Як ось — трус, галас, крик!., весь двір загомонів:

"Цу-цу, Рябко!.. на-на!.. сюди Рябка кликніте!.."

"Ось-ось я, батечки!.. Чого ви там, скажіте?"

Стриба Рябко, вертить хвостом,

Неначе помелом,

І знай, дурненький, скалить зуби ,

Та лиже губи.

"Уже ж, бач, — дума він, — не дурно це в дворі Од самої зорі

Всі панькаються коло мене.

Мабуть, сам Пан звелів віддати Рябку печене

І, що осталося, варене.

За те, що, бач, Рябко, всю Божу ніч не спав

Та гавкав на весь рот, злодіїв одганяв ".

Однак Рябка починають бити. Він не розуміє, чим зажив такої неласки. Виявляється, що він вночі не дав панам спати.

..."Се не пусте,—

Сказав Явтух Рябку: —оце тебе за те

По жижках, бра Рябко, так гарно пошмагали,

Що Пан із Панею сю цілу ніч не спали".

"Чи винен я сьому?.. Чи ти, Явтух, здурів?"

"Гай, гай!.. — сказав Явтух: — Рябко! Ти знавіснів;

Ти винен, бра Рябко, що ніччю розбрехався;

Ти ж знав, що вчора наш у карти Пан програвся;

Ти ж знав:

Що хто програв,

Той чорта (не тепер на споминки!) здрімає,

Той батька рідного, розсердившись, програє;

Ти ж знав, кажу, Рябко, що Пан не буде спати:

То чого ж гавкав ти?.. нащо ж було гарчати?.."

Отже, Рябка вибили за те, що він виконував свою роботу, бо у Пана був поганий настрій. Послухавши доброї ради, Рябко наступної ночі спокійно спав. Не знав він, що москалики вже порядкують в коморах. Зранку знову у дворі крик, всі шукають Рябка та знову б'ють. Шість разів відливали його водою та знову шмагали.

"Постій, — сказав Явтух Рябкові, — не турбуйся,

Я правду всю скажу: ото, Рябку, шануйся,

Добра своїх панів, як ока стережи,

Зарання спать не квапсь, в соломі не біжи,

Злодіїв одганяй та гавкай на звірюку.

Не гавкав ти, Рябко! За те ж ми, бач, в науку,

Із ласки, з милості панів,

Вліпили сотеньок із п'ять тобі кийв".

"Чорт би убив твого, Явтух, з панами батька,

І дядину, і дядька

За ласку їх!.. — сказав Рябко тут наодріз. —

Нехай їм служить більш рябий в болоті біс!

Той дурень, хто дурним іде панам служити,

А більший дурень, хто їм дума угодити!

Годив Рябко їм, мов болячці й чиряку,

А що за те Рябку?..

...спороли батогамі,

А за вислугу палюгами,

Чи гавкає Рябко, чи мовчки ніччю спить,

Все випаде-таки Рябка притьмом побить.

Уже мені, бачу, чи то туди — високо,

Чи то сюди — глибоко:

Повернешся сюди — і тут гаряче,

Повернешся туди — і там-то боляче!

Хоч би я тісто вніс псяюсі із діжею,

То й він розтовк і ту над спиною моєю,

З ледачим все біда: хоч верть-круть, хоч круть-верть,
Він найде все тобі хоч в черепочку смерть".

Критика, коментарі до твору, пояснення (стисло):

Байка "Пан та собака" має за основу твір польського поета-класика І. Красицького. Однак П. Гулак-Артемівський цілком самостійно опрацював сюжет, ввів поетичні описи, національні побутові деталі.